

Egy „átlagos” devizahiteles per az érvényesíteni kívánt jog tükrében

Kis Tamás¹

¹Dr. Kis Tamás. Bíró (peres ügyszak)

¹Fővárosi Törvényszék Gazdasági Kollégiuma, Budapest

KULCSSZAVAK

devizahiteles perek,
jogérvényesítés, keresettípusok,
jogalkotás, jogalkalmazás

KEYWORDS

foreign exchange credit lawsuits,
enforcement, type of actions,
legislation, legal practice

IDÉZÉS

KIS Tamás: Egy „átlagos”
devizahiteles per az érvényesíteni
kívánt jog tükrében. *Ember és Jog*,
2024/1. 81–106.

COPYRIGHT

© Szerző(k)
© Kiadó
2024

Az Ember és Jog kiadója a Pro
Veritate Egyesület. A mű a
Creative Commons (CC BY-NC-
ND) licenc alatt áll.
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Absztrakt: A döntően 2004 és 2010 között megkötött szerződések tárgyában indult devizahiteles perek a 2010-es évek eleje óta a magyar rendes bírósági szervezet integráns részét képezik. A perindítások legfőbb kiváltó oka a konstrukció jellegéből eredő és 2008-tól egyre erőteljesebben érvényesülő árfolyamingadozás. A szerződéskötések utolsó évei egybeestek az első perek indításával. Az Országgyűlés a 2010–2014-es parlamenti ciklusban, majd a 2014–2018-as ciklus kezdetén számos törvényt fogadott el az árfolyamingadozás negatív hatásaként kialakult lakossági eladósodás további megakadályozására és részbeni megszüntetésére. E jogalkotási folyamat utolsó lépése a deviza alapú hitelállomány túlnyomó részének 2015-ös forintosítása. A jogalkotásra a peres eljárások tömegessé válásával párhuzamosan került sor. A perekben felmerült értelmezési kérdésekben a Kúria több jogalkalmazási iránymutatást hozott, melyek egy részét törvényhozási úton kodifikálták. A dinamikusan változó jogalkotási és jogalkalmazási környezet kihatott a devizahiteles perekben érvényesített jog tartalmára, amelyet a szerződéskötést követő törlesztési időszakban bekövetkezett események is alapvetően befolyásoltak.

Abstract: Since the beginning of the 2010s, the foreign currency credit lawsuits initiated mainly in the context of contracts concluded between 2004 and 2010 have been an integral part of the Hungarian ordinary court system. The main cause of the lawsuits is the exchange rate fluctuation, which is due to the nature of the construction and has become more and more prevalent since 2008. The last years of the signing of contracts coincided with the initiation of the first lawsuits. In the 2010–2014 parliamentary cycle, and then at the beginning of the 2014–2018 cycle, the Parliament adopted a number of laws to further prevent and partially eliminate household indebtedness that arose as a negative effect of exchange rate fluctuations. The last step of this legislative process is the 2015 HUF conversion of the majority of foreign currency-based loans. The legislation took place in parallel with the mass litigation. In the interpretation questions that arose in the lawsuits, the Court issued several guidelines for the application of law, some of which were codified through legislation. The dynamically changing legislative and law enforcement environment affected the content of the law asserted in foreign currency credit lawsuits, which was also fundamentally influenced by the events that occurred during the repayment period following the conclusion of the contract.

1. Bevezetés

1.1. A devizahiteles perek fogalma, a releváns jogalkotás és jogalkalmazás vázlatosan

A devizahiteles perek a 2010-es évek eleje óta a rendes bírósági szervezet polgári peres eljárásainak markáns részét képezik. Devizahiteles per alatt a Kúria 6/2013. számú PJE határozata (6/2013. PJE) rendelkező része 1. pontjában és az ahhoz tartozó indokolásban meghatározott tartalmú szerződésekkel kapcsolatos pereket értem. A 6/2013. PJE rendelkező részének 1. pontja értelmében a deviza alapú hitel-, kölcsön- és pénzügyi lízingszerződések (a továbbiakban: deviza alapú kölcsönszerződések) devizaszerződések. A felek a hitelezőnek és az adósnak a kölcsönszerződésből fakadó pénztartozását egyaránt devizában határozták meg (kirovó pénznem), és azt mindkét fél forintban volt köteles teljesíteni (lerovó pénznem). E szerződéstípusnál az adós az adott időszakban irányadó forintkölcsönnél kedvezőbb kamatmérték mellett devizában adósodott el, amiből következően ő viseli az árfolyamkockázat hatásait: a forint gyengülése az adós fizetési terhének növekedését, erősödése pedig a csökkenését eredményezi.

A deviza alapú kölcsönszerződések adósi pénzügyi terheire a konstrukció jellegénél fogva kihatással van a kirovó és a lerovó pénznem egymáshoz viszonyított árfolyamának változása. A főként svájci frank-alapú szerződések adósi kötelezettségeinek teljesítését 2008-tól a pénzügyi válság, majd egyéb gazdasági-pénzügyi tényezők negatívan befolyásolták. A lakossági eladósodás társadalmi problémává vált. Az Országgyűlés által elfogadott első, a deviza alapú kölcsönszerződésekre is hatással bíró jogszabály az egyes gazdasági és pénzügyi tárgyú törvények megalkotásáról, illetve módosításáról szóló, 2010. augusztus 13-án kihirdetett 2010. évi XC. törvény volt. A törvény VI. fejezete három jogszabályt módosított, köztük az elfogadáskor hatályban volt, a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvényt (régii Ptk.-t), amelynek 261. §-a a következő (4) bekezdéssel egészült ki:

„Természetes személy – ide nem értve az egyéni vállalkozót – devizában nyilvántartott, vagy nyújtott (deviza alapú) kölcsönszerződéséből keletkező hitelezői követelés biztosítására, természetes személy tulajdonában álló ingatlanon, vagy ingatlanok természetes személy tulajdonában lévő tulajdoni illetőségére jelzálogjog nem alapítható, a felek ettől eltérő rendelkezése semmis.”

A további rendelkezések az ingatlan-nyilvántartásba már bejegyzett jelzálogjog, valamint a már bejegyzett jelzálogjog jogosultja személyében történő változásbejegyzés (kölcsönkiváltás) és fedezetcsere bejegyzése kivételével teljes tilalmat fogalmaztak meg a deviza alapú kölcsönszerződésekkel keletkező hitelezői követelésre alapított jelzálogjog

ingatlan-nyilvántartási bejegyzésére.¹ A régi Ptk. módosításának jogalkotói célja egyértelműen az volt, hogy az ingatlanon alapítható jelzálogjog tilalmával ex nunc hatállyal – erre vonatkozó kifejezett tilalom nélkül is – kizárja a további devizaalapú kölcsönszerződések megkötését a természetes személyek és a pénzügyi intézmények között, legalábbis a hitelezési gyakorlat alapján jelzálogjoggal biztosítandó kölcsönök esetében. A módosítás alanyi körén kívül esett a devizában nyilvántartott, vagy nyújtott kölcsönszerződést gazdasági tevékenysége keretében megkötő természetes személy vállalkozó és valamennyi nem természetes személy. Ez a szűkítés a további jogalkotás során is töretlenül érvényesült.

A 2010-2014-es parlamenti ciklus e tárgyú jogalkotása további, az adósi terhek könnyítésére irányuló, esetenként a szerződéses jogviszonyok lezárását lehetővé tevő irányuló törvényeket fogadott el, így pl. a 2011. évi LXXV. törvény (árfolyamgát tv.) szabályozta a devizakölcsönök törlesztési árfolyamának rögzítését és a lakóingatlanok kényszerértékesítésének rendjét, az otthonvédelemmel összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXI. törvény (végtörlesztési tv.) pedig egyebek között módosította a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvényt (régii Hpt.). A régii Hpt. a végtörlesztési tv. 4. § (2) bekezdése értelmében kiegészült a 200/B. §-sal, ennek (1) bekezdése az állami készfizető kezesség fedezetével fogyasztóval kötött deviza alapú kölcsön szerződés alapján teljesített teljes előtörlesztés (végtörlesztés) esetén a pénzügyi intézmény részére a törvényben meghatározott feltételek teljesülése esetén a végtörlesztés forint összegének meghatározásakor svájci frank esetén 180 HUF/CHF, euró esetén 250 HUF/EUR, japán jen esetén 200 HUF/100 JPY árfolyam alkalmazását írta elő.

E részleges, a kérdéskör egyes szegmenseiről rendelkező törvényalkotást követően az Országgyűlés 2014-ben fogadta el a devizahiteles törvényeket (DH törvények), így a Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvényt (DH1 tv.), a Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvényben rögzített elszámolás szabályairól és egyes egyéb rendelkezésekről szóló 2014. évi XL. törvényt (DH2 tv.), valamint az egyes fogyasztói kölcsönszerződések devizanemének módosulásával és a kamatszabályokkal kapcsolatos kérdések rendezéséről szóló 2014. évi LXXVII. törvényt (DH3 tv.). Ezek a jogszabályok hatályba lépésüktől kezdve alapvetően befolyásolták a devizahiteles igényérvényesítést és jogalkalmazást.

A jogalkotással párhuzamosan, az egyre nagyobb számú peres eljárásra tekintettel a Kúria számos jogalkalmazási iránymutatásában foglalt állást a deviza alapú kölcsönszerződések értelmezése során felmerülő kérdésekben. A felmerült kérdések

¹ A 82-83. §-ok további jogszabály-módosításokat tartalmaztak a régi Ptk. 261. § (4) bekezdésében foglalt tilalom gyakorlati érvényesülése érdekében.

fontosságát mutatja, hogy a Kúria 2013 óta a tárgyban 5 db jogegységi határozatot hozott. Szintén e pertípus kiemelt jelentőségét támasztja alá, hogy a Kúria elnöke a devizahiteles érvénytelenségi perek jogalkalmazási kérdéseinek vizsgálatára Konzultációs Testületet állított fel, amely 2016-tól több kérdésben állást foglalt. A deviza alapú fogyasztói kölcsönszerződésekkel kapcsolatos jogalkalmazás során a Kúriának a peresített szerződések megkötésekor hatályos magyar anyagi jogon és az Európai Unió Bíróságának (EUB) határozataiban foglalt jogértelmezésen kívül 2014-től további és releváns joganyagként figyelembe kellett és kell vennie a devizahiteles törvények előírásait is, akár egyedi ügyekben, akár a joggyakorlat továbbfejlesztése érdekében meghozott iránymutatásaiban. A kérdéskör korántsem tekinthető lezártnak. A 2023. október 19-i kúriai sajtóközlemény² értelmében a Kúria a Gfv.VI.30.204/2023. számú egyedi ügyben előzetes döntéshozatali eljárást kezdeményezett az EUB-nél, az EUB C-705/21. és C-520/21. számú ítéleteit követően az árfolyamkockázatot a fogyasztóra telepítő kikötés tisztességtelensége miatt érvénytelennek minősített, a DH törvények hatálya alá tartozó fogyasztói kölcsönszerződések (lízingszerződések) ügyében követendő joggyakorlatának továbbfejlesztése érdekében. Az eljárás célja az uniós joggal összhangban álló elszámolás elveinek tisztázása is.

1.2. Az igényérvényesítés tipizálásának alapja és keretei

A deviza alapú kölcsönszerződések tárgyában indult peres eljárások („devizahiteles perek”) ténybeli és jogi alapjainak bemutatására szolgáló tudományos munkám (doktori értekezés) egyes előfeltételezéseinek alátámasztása érdekében alapkutatásokat végeztem, melyeknek része volt a Kúria előtt 2012. január 1. és 2021. december 31. között folyamatban volt, előzetes kritériumok alapján meghatározott tartalmú devizahiteles perekben egyedi ügyben meghozott határozatok kigyűjtése, adatainak rögzítése és elemzése is.³ Az alapkutatás a fogyasztók által a pénzügyi intézményekkel szemben a 6/2013. PJE rendelkező része 1. pontjának 1. mondatában és a DH1 tv. 1. § (1) bekezdésében meghatározott deviza alapú kölcsönszerződésekkel kapcsolatos peres eljárásokra terjedt ki. [A jogszabályi előírás 1. mondatának 1. fordulata értelmében e törvény alkalmazásában fogyasztói kölcsönszerződésnek minősül a pénzügyi intézmény és a fogyasztó között létrejött deviza alapú (devizában nyilvántartott vagy devizában nyújtott és forintban törlesztett) vagy forint alapú hitel- vagy kölcsönszerződés, pénzügyi lízingszerződés.] A kutatás a 2004. május 1. és 2014. július 19. között megkötött szerződésekre terjedt ki; ez az

² Tájékoztató a Kúria Gfv.VI.30.204/2023. számú, közérdeklődésre számot tartó ügyben kezdeményezett előzetes döntéshozatali eljárásról. Dátum: 2023. október 19. <https://kuria-birosag.hu/hu/sajto/tajekoztato-kuria-gfvvi302042023-szamu-kozerdeklodesre-szamoto-tarto-ugyben-kezdemenyezett>

³ A www.birosag.hu internetes oldalon az „Ügyfelek” aloldalon elérhető „Bíróági Határozatok Gyűjteménye” alcímű „Anonimizált határozatok” aloldalán az alábbi módon került sor a határozatok keresésére: a „Több szűrő” alapján kereső ismérvként feltűnő „Határozatot meghozó bíróság” kereső szerinti Kúria „Kollégium” ismérvéből külön-külön a „polgári” és a „gazdasági” beállításával és az ilyen módon fellelhető valamennyi határozat egyenkénti áttekintésével és azokból a devizahiteles perek leválogálásával.

időintervallum összhangban van a DH1 tv. 1. § (1) bekezdésében foglalt előírásával és az uniós jog Magyarország EU-csatlakozást követő érvényesülésével is. A kutatás nem irányult a DH1 tv. 1. § (1a) bekezdésében meghatározott, deviza alapúnak nem minősülő deviza hitel- vagy kölcsönszerződésekre (tehát amelyek alapján a lerovó pénznem deviza volt). A fenti meghatározásnak megfelelő deviza alapú kölcsönszerződések közül kizárólag a fogyasztói, tehát a fogyasztók és a pénzügyi intézmények között létrejötték képezik a kutatás tárgyát; a szerződő felek meghatározása során a DH1 tv. értelmező rendelkezéseit tekintetem irányadónak.

Nem tartoztak a kutatás körébe a pénzügyi intézmények által a fogyasztókkal szemben fogyasztói kölcsönszerződések tárgyában indított, túlnyomórészt az adósi tartozás megfizetése érdekében indított perek. E peres eljárások mellőzését leginkább az a körülmény indokolta, hogy a perek lefolytatására alapvetően kiható DH2 tv. eljárási rendelkezéseiből, főként a 37. § által megkövetelt jogkövetkezményi kereset előírásából egyértelműen következően a jogalkotói megfontolás azon alapult, hogy a felperesi pozícióban a fogyasztó, az alperesiben pedig a pénzügyi intézmény áll. Indokolta továbbá az is, hogy a fogyasztó alperesi pozíciójában lehetőségei korlátozottak, a rendelkezésére álló leginkább hatékony eljárásjogi eszköz a viszontkereset,⁴ vagy a régi Ptk. 236. § (3) bekezdése szerinti érvénytelenségi kifogás,⁵ melyekhez képest az általa indítandó perben előterjesztett keresettel gyakorolt és eljárásjogi előírások által meghatározott perbeli rendelkezési joga sokkal kevésbé korlátozott. A kutatás részét képezték ugyanakkor a régi Pp.-ben és a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényben (új Pp.) meghatározott végrehajtás megszüntetése és korlátozása iránti perek (VH-perek). E pertípus kutatásba vonását az indokolta, hogy a perbeli pozíciók jellegénél fogva fogyasztó és pénzügyi intézmény viszonylatában kizárólag az előbbieket indíthatták, indíthatják és mivel a perindításra már végrehajtási szakaszban kerül sor, vizsgálható volt, hogy ez – az egyéb perekétől eltérő – tényhelyzet és a sajátos perindítási feltételrendszer miként befolyásolta az érvényesített jog tartalmát, amennyiben befolyásolta.

A kúriai határozatokra lefolytatott, a kigyűjtött 580 db határozatra lefolytatott alapkutatás egyebek között lehetővé tette a devizahiteles perek érvényesíteni kívánt jog alapján történő tipizálását, vagyis annak bemutatását, hogy a fogyasztói igényérvényesítés mely jogszabályi előírásokon alapult és a kereset mire irányult. Tanulmányomban az egyes

⁴ Az e perek döntő többségében alkalmazandó, a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (rég Pp.) 147. § (1) bekezdése akként rendelkezett, hogy az első fokú ítélet hozatalát megelőző tárgyalás berekesztéséig az alperes a felperes ellen viszontkeresetet indíthat, ha az ekként érvényesíteni kívánt jog a felperes keresetével azonos vagy azzal összefüggő jogviszonyból ered, vagy ha a viszontkereset tárgyául szolgáló követelés a felperes kereseti követelésével szemben beszámításra alkalmas. A bíróság érdemi tárgyalás nélkül végzéssel elutasíthatja a viszontkeresetet, ha nyilvánvaló, hogy a fél azt azért terjesztette elő késedelmesen, hogy a per befejezését hátráltassa.

⁵ E jogszabályi előírás 2. mondata akként rendelkezett, hogy a megtámadásra jogosult a szerződésből eredő követeléssel szemben kifogás útján megtámadási jogát akkor is érvényesítheti, ha a megtámadási határidő már eltelt.

keresettípusok ismertetése során bemutatom az érvényesíteni kívánt jog lényeges tartalmát és az ismertetéshez szükséges mértékig annak releváns ténybeli alapját. A keresettípusok egy részére nézve a Kúria hozott jogalkalmazási iránymutatást, míg más részükre nem; ahol ennek relevanciája van, ott utalok a kúriai megállapításokra, más kategóriánál pedig ismertetem a Kúria adott jogkérdésben kialakított álláspontját. Valamennyi keresettípust érintően hivatkozok egyedi ügyekben meghozott kúriai határozatokat az ügyszám megjelölésével és esetenként az indokolás meghatározott részének ismertetésével. A keresettípusok ismertetésének sorrendje a vizsgált időintervallumon belüli felbukkanásuk kronológiáján alapul, ez azonban csak hozzávetőleges, mivel több elterjedésére ugyanabban az időszakban került sor. A kategorizálásra a kereset jogszabályi alapjai mellett egyéb szempontok is alapot adtak. Az elhatárolásnak ezért több esetben nem, vagy nem teljesen az érvényesíteni kívánt jog, hanem a peresített szerződéses kikötés eltérő tartalma, a DH törvények alkalmazásának e pertípusra gyakorolt hatása, vagy egyéb szempont képezte az alapját.

2. A jellemző keresettípusok

2.1. A régi Ptk.-ban nevesített érvénytelenségi jogcímen alapuló keresetek

A régi Ptk. által szabályozott érvénytelenségi okokra alapított keresetek előterjesztése a devizahiteles perek kezdő időszakára jellemző, másként fogalmazva: az első, felülvizsgálati eljárási szakig jutott devizahiteles perekben e semmisségi jogcímek, vagy ezek is jelentették az érvényesíteni kívánt jogot. A vizsgált időszak második felére, 2017-től az e jogcímekre alapított igényérvényesítés marginalizálódott. (A szerződéskötés időszakára tekintettel ezekben az ügyekben kizárólag a régi Ptk. alkalmazandó.) Régi Ptk.-ban szabályozott és a perekben hivatkozott érvénytelenségi okok alatt az e törvény 200. § (2) bekezdésének jogszabályba ütközésre és nyilvánvalóan a jóerkölcsbe ütközésre alapított 1. és 3. fordulatát, a 202. §-ban tilalmazott uzsorás szerződést, a 207. § (6) bekezdésében meghatározott színlelt szerződést, valamint a 227. § (2) bekezdésében nevesített lehetetlen szolgáltatásra irányuló szerződést értem. Az ilyen tartalmú keresetek jellemzően több régi Ptk.-s semmisségi jogcímet tartalmaztak.⁶

A 6/2013. PJE volt az első, amely a deviza alapú hitel-, kölcsön- és pénzügyi lízingszerződések megítélésére vonatkozó anyagi jogi kérdésekben állást foglalt. A PJE rendelkező része hét pontban foglalta össze a jogegységi tanács döntését. Ennek 2. pontja értelmében a deviza alapú kölcsönszerződés mint szerződéstípus önmagában amiatt, hogy a kedvezőbb kamatmérték ellenében az árfolyamkockázat az adósnál jelentkezik, nem

⁶ Több érvénytelenségi ok együttesen képezte a kereset részét pl. a Gfv.IX.30.275/2011/6. (jóerkölcsbe ütközés, színleltetés, lehetetlen szolgáltatás), a Pfv.I.22.098/2012/5. (VH-perben előterjesztett jogszabályba ütközés, jóerkölcsbe ütközés, uzsorás szerződés, színlelt szerződés, lehetetlen szolgáltatásra irányuló szerződés), a Gfv.VII.30.140/2013/8. (jóerkölcsbe ütközés, uzsorás szerződés, lehetetlen szolgáltatásra irányuló szerződés), a Pfv.I.20.040/2016/6. (VH-perben előterjesztett jóerkölcsbe ütközés, uzsorás szerződés, lehetetlen szolgáltatásra irányuló szerződés) számú határozatokban.

ütközik jogszabályba, nem ütközik nyilvánvalóan a jóerkölcsbe, nem uzsorás szerződés, nem irányul lehetetlen szolgáltatásra és nem színlelt szerződés. A szerződési terheknek a szerződés megkötését követő – előre nem látható – egyoldalú eltolódása az érvénytelenség körében nem értékelhető, tekintettel arra, hogy az érvénytelenségi oknak a szerződés megkötésekor kell fennállnia. A PJE indokolása III.2. pontjának a-e) alpontjai tartalmazzák a rendelkező rész 2. pontjára vonatkozó indokolást. Ennek kapcsán kiemelendő, hogy az indokolás – összhangban a rendelkező résszel – a deviza alapú szerződés konstrukciójának megjelölt semmisségi okokra ütközéséről (pontosabban annak hiányáról) tartalmazza a Kúria jogegységi tanácsa által kialakított álláspontot. Tehát a PJE a szerződéses konstrukció és nem valamely meghatározott, vagy körülírt tartalmú szerződés régi Ptk.-beli semmisségi okokra vonatkoztatott megállapításokat tartalmaz. Ezt nyomatékosítja az indokolás III.2. pontjának jogszabályba ütközésére vonatkozó a) pontja, melynek értelmében nem maga a szerződéses konstrukció, hanem a konkrét megkötött fogyasztási (2005. január 1-jétől a fogyasztási-, lakossági) kölcsönszerződés ütközik jogszabályba, ha nem felel meg a régi Hpt. 213. § (1) bekezdés a)-g) pontjai szerinti feltételeknek.

A régi Ptk. Negyedik részének a kötelmi jogra vonatkozó I. címe szabályozta a szerződésre vonatkozó rendelkezéseket. E cím XXI. fejezete rendelkezett a semmisség és a megtámadhatóság szabályairól.⁷ A 6/2013. PJE kizárólag a régi Ptk.-ban szabályozott semmisségi okok egy részének a deviza alapú szerződés konstrukciójának egybevetéséről tartalmaz megállapítást, de nem foglalt állást valamennyi régi Ptk.-beli semmisségi okról [így pl. a 217. § (1) bekezdésében meghatározott alakiség megsértése miatti semmisségről] és egyáltalán nem érintette a szerződés megtámadására okot adó körülményeket. Ez utóbbiak közül kizárólag a régi Ptk. 201. § (2) bekezdésében szabályozott feltűnően nagy értékkülönbséget is tartalmazó kereset említhető meg a kigyűjtött határozatokból.⁸

2.2. A régi Hpt. „szankciós semmisségi okain” alapuló keresetek

A régi Hpt. szerződéskötéskor hatályos 213. §-ának (1) bekezdése az alábbiak szerint rendelkezett: Semmis az a fogyasztási, lakossági kölcsönszerződés, amelyik nem tartalmazza a) a szerződés tárgyát, b) az éves, százalékban kifejezett teljes hiteldíjmutatót, a hiteldíjmutató számítása során figyelembe nem vett egyéb - esetleges - költségek

⁷ A semmisség és a megtámadhatóság közötti különbség, hogy míg a régi Ptk. 234. §-ának 81) bekezdése értelmében a semmis szerződés érvénytelenségére – ha a törvény kivételt nem tesz – bárki határidő nélkül hivatkozhat és a semmisség megállapításához külön eljárásra nincs szükség, a 235. § (1) bekezdése úgy rendelkezett, hogy a megtámadható szerződés a megtámadás következtében megkötésének időpontjától kezdődő hatállyal érvénytelenné válik, továbbá ugyanezen § (2) bekezdésében előírtan a megtámadásra a sérelmet szenvedett fél és az jogosult, akinek a megtámadáshoz érdeke fűződik. A 236. § (1) bekezdésében foglaltan a megtámadást egy éven belül írásban kell a másik féllel közölni, majd a közlés eredménytelensége esetében haladéktalanul a bíróság előtt érvényesíteni. A (2) bekezdés szabályozta a megtámadási határidőket az egyes esetekre.

⁸ Gfv.30.168/2013/9. sz. határozat (a jóerkölcsbe ütközéssel együtt előterjesztett kereset részeként). (A határozatból megállapíthatóan a feltűnően nagy értékkülönbségre alapított kereset már nem képezte a felülvizsgálati eljárás tárgyát.) Szintén egyéb kereseti kérelemmel együtt előterjesztettként a Pfv.VII.21.707/2015/9. sz. határozatban.

meghatározását és összegét, vagy ha az ilyen költségek pontosan nem határozhatók meg, az ezekre vonatkozó becslést, c) a szerződéssel kapcsolatos összes költséget, ideértve a kamatokat, járulékokat, valamint ezek éves, százalékban kifejezett értékét, d) azon feltételeknek, illetőleg körülményeknek a részletes meghatározását, amelyek esetében a hiteldíj megváltoztatható, vagy ha ez nem lehetséges, az erről szóló tájékoztatást, e) a törlesztő részletek számát, összegét, a törlesztési időpontokat, f) a szükséges biztosítékok meghatározását.

A régi Hpt. idézett rendelkezéseire, vagy azokra is alapított keresetet a vizsgált kúriai határozatok által érintett időintervallum valamennyi éve tartalmaz, leggyakrabban a 213. § (a) és e) pontjaira alapítottan. Különösen sok régi Hpt. 213. § (1) bekezdésébe ütközésre, vagy arra is alapított kereset előterjesztésére került sor a VH-perekben. Az ilyen tartalmú keresetek többségére jellemző, hogy a régi Hpt. 213. § (1) bekezdésének több pontja is a kereset része, és az is gyakori, hogy más jogszabályi érvénytelenségi okokkal együtt – ideértve a régi Ptk. 209-209/A. §-án alapuló tisztességtelen általános szerződési feltételek érvénytelenségének megállapítására irányuló keresetet is – terjesztette elő a fogyasztó. A határozatokból megállapíthatóan e szankciós semmisségi okokra alapított kereseteket a 2015-16 utáni határozatokban többnyire az árfolyamkockázati tájékoztatás hiányára vagy elégtelen voltára alapítottakkal együtt terjesztették elő.⁹

A Kúria a 1/2016. számú PJE határozatban (1/2016. PJE) a deviza alapú fogyasztási és lakossági kölcsönszerződések tárgyának és törlesztő részleteinek meghatározásával kapcsolatos elvi kérdésekről döntött. A PJE rendelkező részének 1. pontja értelmében a deviza alapú fogyasztási és lakossági kölcsönszerződés abban az esetben is megfelel a régi Hpt. 213. § (1) bekezdés a) pontja által előírt követelménynek, ha az írásba foglalt szerződés – ideértve az annak a szerződéskötéskor részévé vált általános szerződési feltételeket is – a kölcsön összegét forintban (lerovó pénznem) határozza meg, feltéve, hogy az így meghatározott kölcsönösszeg devizában (kirovó pénznem) kifejezett egyenértéke pontosan kiszámítható az átszámítás szerződésben rögzített későbbi időpontjában, ennek hiányában a folyósításkor, az akkor irányadó árfolyam figyelembevételével. A 2. pont szerint a deviza alapú fogyasztási és lakossági kölcsönszerződés abban az esetben is megfelel a régi Hpt. 213. § (1) bekezdés e) pontja által előírtaknak, ha az írásba foglalt szerződés – ideértve az annak a szerződéskötéskor részévé vált általános szerződési feltételeket is – kiszámítható módon tartalmazza a törlesztő részletek számát, összegét és a törlesztési időpontokat. A

⁹ Régi Ptk.-s semmisségi jogcímeikkel együttesen előterjesztett keresetet tartalmaz pl. a Gfv.IX.30.387/2011/5. [213. § (1) bek. d) pontja] és a Gfv.VII.30.078/2013/14. [213. § (1) bek. c) pontja] sz. határozat. Az árfolyamkockázati tájékoztatás állított tisztességtelensége miatti, a teljes szerződés érvénytelenségének megállapítása iránti keresettel együtt terjesztették elő pl. a Pfv.VI.20.960/2015/9. [213. § (1) bek. a-b) és d-e) pontjai], a Gfv.VII.30.169/2015/5. [213. § (1) bek. b) és d-e) pontjai], a Pfv.VI.21.866/2016/8. [213. § (1) bek. a), c) és e) pontjai], a Pfv.20.416/2019/6. [213. § (a), b), c) és e) pontjai], a Gfv.VII.30.129/2020/6. [213. § (1) bek. a-c) és e) pontjai] sz. határozatokon rögzítettek szerint. Szintén a régi Hpt.-n és árfolyamkockázati tájékoztatáson egyaránt alapuló keresetek alapján indult felülvizsgálati eljárások során hozott határozatokat a Kúria pl. az alábbi ügyekben: Pfv.20.994/2016/5. [213. § (1) bek. d-d) és e) pontjai], Pfv.I.21.658/2019/6. [213. § (1) bek. a-e) pontjai.] sz. határozatok.

törlesztő részletek összege kiszámíthatónak tekintendő, ha a szerződés rögzíti legalább azokat az adatokat és azt a számítási módot, amelyek alapján a törlesztő részletek összege az átszámítás szerződésben rögzített későbbi időpontjában, ennek hiányában az egyes törlesztő részletek esedékességekor pontosan meghatározható. A 3. pontban foglaltan a deviza alapú fogyasztási és lakossági kölcsönszerződés – ideértve az annak a szerződéskötéskor részévé vált általános szerződési feltételeket is – tartalmazza az 1. és a 2. pontban írtakat, a szerződéskötést követően közölt egyoldalú jognyilatkozat (pl. folyósítási értesítő, törlesztési terv, fizetési ütemezés) a pénzügyi intézmény fogyasztónak nyújtott tájékoztatásának minősül, amely nem érinti a szerződés létrejöttét vagy érvényességét.

2.3. A pénzügyi intézmény részéről aláíró személyek aláírási jogosultságának állított hiányával és a cégjegyzési szabályok állított megsértésével kapcsolatos keresetek

Ezeket a kereseteket túlnyomórészt gépjárműkölcsönökkel kapcsolatos szerződések tárgyában indított perekben terjesztették elő a fogyasztók. Közös jellemzőjük, hogy a keresetekben nem a perbeli szerződések tartalmát, hanem e kontraktusok pénzügyi intézmény általi aláírását (annak hiányát), illetve a pénzügyi intézményekre irányadó cégjegyzési szabályok megsértését kifogásolták. Az érvényesíteni kívánt jog alapjául gyakran hivatkozott régi Hpt. 47. § (1) bekezdése úgy rendelkezett, hogy hitelintézet esetében cégjegyzésre – ideértve a bankszámla feletti rendelkezést is – és a hitelintézet nevében a pénzügyi szolgáltatási tevékenységgel kapcsolatos kötelezettségvállalásra külső igazgatósági tag [63. § (2) bekezdése] csak az egyik belső igazgatósági taggal [62. § (2) bekezdése] vagy két belső igazgatósági tag, illetve két ügyvezető együttesen jogosult. A (2) bekezdés értelmében az (1) bekezdésben meghatározott két belső igazgatósági tag, illetve a két ügyvezető együttes aláírási jogosultsága – a hitelintézet igazgatósága által jóváhagyott belső szabályzatban rögzített eljárási rend szerint – együttes aláírási jogosultságként átruházható. A hitelintézet ügyfelének kérésére be kell mutatni a hitelintézet nevében kötelezettséget vállalók aláírási jogosultságát tartalmazó belső szabályzatot.¹⁰

Az egyik ügyben keresetében a felperes a régi Hpt. 47. § (1) és (2) bekezdése alapján annak megállapítását kérte, hogy a perbeli kölcsönszerződés elsődlegesen jogszabálysértés miatt érvénytelen. A másodfokú bíróság e körben egyetértett az elsőfokú bírósággal abban, hogy a régi Hpt. 47. § (1) bekezdése nem alapozhatja meg a kölcsönszerződés semmisségét. A felperesek álláspontjával ellentétben a képviselőlet módjára vonatkozó jogszabályi rendelkezés megsértése nem fogható fel alaki hibaként. Az előbbi a szerződési akarattal (rég Ptk. 205. §), az utóbbi a szerződési akarat kifejezésre juttatásával (rég Ptk. 216. §) kapcsolatos. A szerződési akarat a régi Ptk. 219. §-a értelmében más személy (képviseelő)

¹⁰ A régi Hpt. 47. §-a a hitelintézetekre vonatkozó előírásokat tartalmazta, azonban mivel a 4. § (1) bekezdése úgy rendelkezett, hogy pénzügyi intézmény a hitelintézet (5. §), illetve a pénzügyi vállalkozás (6. §), vagyis minden hitelintézet pénzügyi intézmény, a 47. § hatályának nincsen relevanciája.

útján is kinyilvánítható. Képviselet viszont nemcsak törvényen, hanem jogügyleten is alapulhat. A perbeli esetben a kölcsönszerződés megkötése kapcsán ez utóbbi jogügyleti képviselet állapítható meg: a két törvényes képviselő által adott írásbeli meghatalmazás képviseleti jogot biztosított az egyedüli meghatalmazott részére kölcsönszerződés megkötésére. A régi Hpt. hivatkozott rendelkezései pénzügyi intézmény esetén két személy eljárásához kötik a szerződés létrejöttét. Ez azonban nemcsak akként valósulhat meg, hogy a pénzügyi intézmény cégjegyzékbe bejegyzett képviseleti joggal rendelkező két személy írja alá a szerződést, hanem akként is, hogy az egyik együttes képviseletre jogosult a másik együttes képviseletre jogosultnak ad meghatalmazást, avagy akként is, hogy a két együttes képviseletre jogosult egy harmadik személynek ad meghatalmazást. Ez utóbbi esetben – ez történt a perbeli tényállás szerint is – a pénzügyi intézmény által kötött szerződés egy személy aláírásával is érvényesen megkötésre kerül.¹¹

2.4. Jogszabályalkotással érintett szerződéses rendelkezések érvénytelenségére irányuló keresetek

E keresetek közös jellemzője a devizahiteles perek kezdeti időszakában (a kúriai felülvizsgálati időintervallumban 2012-2016 közötti) tapasztalható rendkívüli gyakoriságuk, valamint hogy a Kúria 2014-ben mindkét kérdéskört is érintő, a jogalkotó által utólag kodifikált jogegységi határozatot hozott. Számos perben mindkét kérdéskör a kereset részét képezte.

Az árfolyamrész – amint azt a Kúria a 2/2014. számú PJE határozat (2/2014. PJE), rendelkező részének 3. pontjában, majd ezt alapul véve a jogalkotó a DH1 tv.) 3. §-ának (1) bekezdésében meghatározta – a deviza alapú kölcsönszerződések azon kikötése (általános szerződési feltétele), amely szerint a pénzügyi intézmény a kölcsön-, illetve a lízingtárgy megvásárlásához nyújtott finanszírozási összeg folyósítására a vételi, a tartozás törlesztésére pedig az eladási vagy egyébként a folyósításkor meghatározott árfolyamtól eltérő típusú árfolyam alkalmazását rendeli. A fogyasztók alapvetően azon az alapon kifogásolták e szerződési feltételt, hogy az árfolyamrész fogyasztót terhelő költség, mely feltüntetésének elmaradása a szerződés régi Hpt. 213. § (1) bekezdésének c) pontja szerinti érvénytelenségét eredményezi.¹² Az árfolyamrész kikötés mikénti értékelése a kúriai joggyakorlatban nem volt egységes. A Kúria 2013. július 4-én meghozott és közzétett elvi bírósági határozatában megállapította, hogy a lakossági, fogyasztási kölcsönszerződésben a kétnemű devizaárfolyam (vételi és eladási árfolyam) alkalmazása során felmerülő különbözet költségnek minősül, mely mértéke feltüntetésének hiánya a szerződés semmisségét eredményezi. A határozat azt is elvi élel állapította meg, hogy mivel a régi Hpt. 213. §-a csak a szerződés semmisségéről rendelkezik, annak jogkövetkezményeiről

¹¹ Pfv.VII.21.707/2015/9. sz. határozat.

¹² A régi Hpt. 213. § (1) bekezdésének c) pontjába ütközésen alapult az árfolyamrész kereset pl. a Gfv.VII.30.078/2013/14., a Pfv.20.266/2014/8. (ez VH-per) a Pfv.VI.20.966/2015/5. számú, valamint a Gfv.VII.30.277/2015/5. sz. ügyben.

nem, ezért az utóbbiakra a régi Ptk. 237-239. § rendelkezései irányadók. A kétnemű devizaárfolyam közötti eltérés, mint költség mértéke feltüntetésének hiánya olyan érvénytelenségi ok, amely kiküszöbölhető. A szerződés érvényessé nyilvánítható akként, hogy a bíróság rögzíti a kétnemű devizaárfolyam közötti eltérés mértékét, mely a THM kiszámításakor, illetve a szerződés megkötésekor fennállt. (EH 2013.12.G10.) Ez volt az első devizahiteles perben meghozott elvi bírósági határozat. Ezzel szemben a 2/2014. PJE rendelkező részének 3. pont az árfolyamrészről megállapította, hogy a folyósításkor a pénzügyi intézmény által meghatározott vételi, a törlesztésekkor pedig az eladási árfolyamok (különnemű árfolyamok) alkalmazása tisztességtelen, mert ezekkel szemben nem áll a fogyasztónak közvetlenül nyújtott szolgáltatás, így az számára indokolatlan költséget jelent. E rendelkezések azért is tisztességtelenek, mert alkalmazásuk gazdasági indoka a fogyasztó számára nem világos, nem érthető, nem átlátható. A deviza alapú fogyasztói kölcsönszerződésekben szereplő vételi és eladási árfolyamok, mint átszámítási árfolyamok helyett az MNB hivatalos deviza árfolyama válik a szerződés részévé a régi Ptk. 231. § (2) bekezdésében meghatározott diszpozitív törvényi rendelkezésre tekintettel, mindaddig, amíg kógens törvényi rendelkezés nem lépett azok helyébe. A 2/2014. PJE rendelkezett az árfolyamrészről meghozott, EH 2013.12.G10 számon közzétett határozat elvi bírósági határozatként való fenntartásának megszüntetéséről is. A 2/2014. PJE rendelkező részének 3. pontját kodifikálta a törvényhozó a DH1 tv. 3. §-ának (1) pontjába, melynek értelmében a fogyasztói kölcsönszerződésben – az egyedileg megtárgyalt szerződési feltétel kivételével – semmis az a kikötés, amely szerint a pénzügyi intézmény a kölcsön-, illetve a lízingtárgy megvásárlásához nyújtott finanszírozási összeg folyósítására a vételi, a tartozás törlesztésére pedig az eladási vagy egyébként a folyósításkor meghatározott árfolyamtól eltérő típusú árfolyam alkalmazását rendeli. A (2) bekezdés szerint az (1) bekezdés szerinti semmis kikötés helyébe – a (3) bekezdésben meghatározott kivétellel – mind a folyósítás, mind pedig a törlesztés (ide értve a törlesztőrészlet és a devizában megállapított bármilyen költség, díj vagy jutalék fizetését) tekintetében az MNB hivatalos deviza árfolyamának alkalmazására irányuló rendelkezés lép. A (3) bekezdés szerint ha a régi Hpt. 200/A. §-ában vagy a 267. §-ában meghatározott szerződések esetében és rendelkezések alapján az azokban megjelölt devizaárfolyam alkalmazására vonatkozó rendelkezés a szerződés részévé vált, vagy a törlesztés során a felek ennek megfelelően jártak el, a (2) bekezdés devizaárfolyamra vonatkozó előírását e szerződések esetében és a törlesztés e rendelkezések által érintett időszakára csak a folyósítás tekintetében kell alkalmazni. (További, a DH1 tv.-ben és más jogszabályokban foglalt előírások rendelkeztek az árfolyamrés ipso iure semmissége miatt a fogyasztó és a pénzügyi intézmény között szükséges elszámolásról.)

Az egyoldalú módosítás lehetőségét tartalmazó általános szerződési feltétel tisztességtelenségén alapuló érvénytelenségének megállapítására irányuló keresetekben a fogyasztók a pénzügyi intézmény hiteldíj egészére, vagy annak valamely elemére (kamatra, költségre) vonatkozó egyoldalú módosítási, megváltoztatási jogosultságát tartalmazó

szerződéses kikötés régi Ptk. 209-209/A. §-a alapján megállapítható tisztességtelenségének megállapítását kérték, leginkább azzal indokolva, hogy a hiteldíj adósokra nézve hátrányos módon történő megváltoztatásának feltételei a hitelező részére lehetővé teszik a szerződéses ellenszolgáltatás értékének egyoldalú, alapos ok nélküli és korlátlan módosítását. Több keresetben azt is sérelmezték, hogy a hiteldíj (azon belül leginkább a kamat) emelésére feljogosító feltétel azért is tisztességtelen, mert az adós fogyasztót emiatt nem illette meg a kölcsönszerződés felmondásának joga.¹³ A 2/2014. PJE e kérdésben is állást foglalt, mégpedig egy korábbi kúriai iránymutatásban foglaltak adaptálásával. A rendelkező rész 2. pontja az egyoldalú szerződésmódosítást lehetővé tevő szerződéses rendelkezésről megállapította, hogy az akkor tisztességtelen, ha nem felel meg a fogyasztói kölcsönszerződésben pénzügyi intézmény által alkalmazott általános szerződési feltételekben szereplő egyoldalú szerződésmódosítási jog tisztességtelenségéről szóló 2/2012. (XII. 10.) PK vélemény (2/2012. PK) 6. pontjában felsorolt elveknek (egyértelmű és érthető megfogalmazás elve; tételes meghatározás elve; objektivitás elve; ténylegesség és arányosság elve; átláthatóság elve; felmondhatóság elve; szimmetria elve). Ezen elvek alapján az egyoldalú szerződésmódosítás lehetőségét szabályozó szerződéses rendelkezések akkor nem tisztességtelenek, ha azok a fogyasztó számára világosan és érthetően meghatározzák, hogy a hivatkozott PK véleménynek megfelelő ok-listában megjelölt körülmények változásai milyen módon és mértékben hatnak ki a fogyasztó fizetési kötelezettségére; egyben pedig lehetővé teszik annak ellenőrizhetőségét, hogy az egyoldalú szerződésmódosításra a szerződéses rendelkezések betartásával az arányosság, a ténylegesség és a szimmetria elvének érvényre juttatása mellett került-e sor. A DH1 tv. ezeket a megállapításokat is kodifikálta, szemben azonban az árfolyamrés ipso iure semmisségét kimondó rendelkezésekkel a törvény 4. alcíme az egyoldalú szerződésmódosítás lehetőségét tartalmazó szerződéses kikötések rendezéséről törvényi vélelmet állított fel. A 4. § (1) bekezdésének értelmében az egyoldalú szerződésmódosítás lehetőségét tartalmazó fogyasztói kölcsönszerződés vonatkozásában vélelmezni kell, hogy tisztességtelen az annak részét képező egyoldalú kamatemelést, költségemelést, díjemelést lehetővé tevő szerződéses kikötés – az egyedileg megtárgyalt feltétel kivételével –, tekintettel arra, hogy az nem felel meg az a-g) pontokban meghatározott – a 2/2014. PJE rendelkező részének 2. pontja szerinti – elveknek. A (2) bekezdés akként rendelkezett, hogy az (1) bekezdés szerinti szerződéses kikötés semmis, ha a pénzügyi intézmény a 8. § (1) bekezdés szerinti határidőben nem kezdeményezte a polgári peres eljárás lefolytatását vagy a bíróság a keresetet elutasítja vagy a pert megszünteti, kivéve ha a szerződéses kikötés esetében a 6. § (2) bekezdés szerinti peres eljárás megindításának lehet helye, de az eljárás nem került megindításra vagy az eljárás megindításra került, de a bíróság nem állapította meg a (2a) bekezdés szerint a szerződéses kikötés semmisségét. (A jogszabályi előírások

¹³ További indokok mellett a felmondási jog hiányát sérelmezte pl. a Pfv.21.552/2013/6. számú ügyben előterjesztett kereset. Az árfolyamrésre vonatkozó petitummal együtt terjesztették elő a keresetet pl. a Gfv.VII.30.274/2015/7. és a Gfv.VII.30.275/2015/4. sz. ügyben.

„utóélete” kapcsán lényeges, hogy a törvényi vélelmet a fenti, valamint a DH1 tv. egyéb előírásai alapján indult perekben egyetlenegy pénzügyi intézménynek sem sikerült megdöntenie. További, a DH1 tv.-ben és más jogszabályokban foglalt előírások rendelkeztek az egyoldalú módosításra vonatkozó szerződéses rendelkezések semmissége miatt a fogyasztó és a pénzügyi intézmény között szükséges elszámolásról.)

A DH törvények egyike sem tartalmazott rendelkezéseket a törvényi úton, illetve az egyoldalú módosítást lehetővé tevő kikötések esetén a DH1 tv.-ben szabályozott polgári peres eljárások alapján semmisnek nyilvánított szerződéses kikötések érvénytelenségének megállapítására irányuló keresetek alapján, vagy azok alapján is indult perekre nézve. A bírói gyakorlat – attól függően, hogy a per mely szakában hozta meg a döntést a bíróság – az e kereseteket tartalmazó keresetleveleket idézés kibocsátása nélkül elutasította, vagy a pert megszüntette, azon az alapon, hogy a követelés ítélt dolog, vagy bírói úton nem érvényesíthető [a régi Pp. 130. § (1) bekezdésének d) vagy f) pontja, vagy ennek hiányában e rendelkezésre alapítva a 157. §-ának a) pontja alapján].¹⁴ E döntéseket tükrözi a Gfv.VII.30.163/2017/4. és Gfv.VII.30.199/2017/6. számú végzés. Ugyancsak erre a megállapításra jutott a Kúria a Gfv.VII.30.112/2015/5. számú, precedensképes ítéletében. [A bírói gyakorlat az egyoldalú módosítást tartalmazó kikötés tárgyában a döntést az Alkotmánybíróság a 2/2015. (II. 2.) számú, a DH1 tv. egészével, illetve egyes rendelkezéseivel szemben előterjesztett bírói indítványokat el-, illetve visszautasító határozata indokolásának [43]-[52] pontjára alapította. Az AB e pontokban megállapította, hogy a DH1. tv. szabályozott perekben hozott ítélet hatálya minden olyan fogyasztóra kiterjed, akinek valamely pénzügyi intézménnyel fennálló vagy fennállt szerződése a perben elbírált szerződéses kikötést tartalmazza. A „banki perekben” meghozott jogerős ítéleteket tehát erga omnes hatályúnak minősítette az AB.]

2.5. Az árfolyamkockázati tájékoztatás hiányára vagy elégtelen voltára alapított keresetek

E keresetek 2014 után váltak tömegessé, melynek oka meglátásom szerint együttesen keresendő a kúriai jogalkalmazásban és a jogalkotásban. A Kúria a 2/2014. PJE rendelkező részének 1. pontja értelmében a deviza alapú fogyasztói kölcsönszerződés azon rendelkezése, amely szerint az árfolyamkockázatot – a kedvezőbb kamatmérték ellenében – korlátozás nélkül a fogyasztó viseli, a főszolgáltatás körébe tartozó szerződéses rendelkezés, amelynek a tisztességtelensége főszabályként nem vizsgálható. E rendelkezés tisztességtelensége csak akkor vizsgálható és állapítható meg, ha az általánosan tájékozott,

¹⁴ A régi Pp. 130. § (1) bekezdése rendelkezett a keresetlevél bíróság általi, idézés kibocsátása nélküli elutasításának eseteiről, így a d) pontban nevesítve azt az esetet, ha a felek között ugyanabból a ténybeli alapból származó ugyanazon jog iránt – akár ugyanazon bíróság, akár más bíróság előtt – a per már folyamatban van, vagy annak tárgyában már jogerős ítéletet hoztak; az f) pontban pedig azt, ha a felperes követelése időelőtti, vagy – az elévülés esetét ide nem értve – bírói úton nem érvényesíthető. A 157. § a) pontja előírta a per megszüntetését arra az esetre, ha a keresetlevelet már a 130. § (1) bekezdésének a-h) pontja alapján idézés kibocsátása nélkül el kellett volna utasítani.

ésszerűen figyelmes és körültekintő átlagos fogyasztó számára annak tartalma a szerződéskötéskor – figyelemmel a szerződés szövegére, valamint a pénzügyi intézménytől kapott tájékoztatásra is – nem volt világos, nem volt érthető. Ha a pénzügyi intézménytől kapott nem megfelelő tájékoztatás vagy a tájékoztatás elmaradása folytán a fogyasztó alappal gondolhatta úgy, hogy az árfolyamkockázat nem valós, vagy az őt csak korlátozott mértékben terheli, a szerződésnek az árfolyamkockázatra vonatkozó rendelkezése tisztességtelen, aminek következtében a szerződés részlegesen, vagy teljesen érvénytelen. Az ugyancsak 2014-es DH3 tv. törvény 3. § (1) bekezdésének értelmében a fogyasztói kölcsönszerződés az e törvényben meghatározottak szerint a törvény erejénél fogva módosul. A jogszabály egyéb rendelkezéseiből megállapíthatóan a fordulónap 2015. február 1. A 2015. február 1-jei elszámolási fordulónappal végrehajtott forintosítás ex nunc hatállyal megszüntette a lakossági devizahitel-állomány döntő többségét, egyben forinthitellé alakította át az érintett szerződések alapján fennálló fennmaradt követeléseket. Az ex nunc hatályból következően a jogalkotás nem érintette a szerződéskötés és a forintosítás között az árfolyamingadozás miatt keletkezett fogyasztói terheket. Ez a körülmény e perek ténybeli, a 2/2014. PJE 1. pontja és az ahhoz tartozó indokolás a jogi alapja.

Ezeket a kereseteket a fogyasztók önállóan és más keresetekkel együttesen egyaránt előterjesztették, 2014 után különösen a 2017 és 2021 között meghozott kúriai határozatok alapvető keresettípusa, VH-perekben is igen gyakori.¹⁵ A keresettípus kiemelt jelentőségét mutatja, hogy az EUB több „magyar” érintettségű előzetes döntéshozatali eljárásban meghozott határozatában állást foglalt egyes, az árfolyamkockázati tájékoztatás elvárt tartalmát érintő kérdésekben, így a már említetteken kívül pl. a C-26/13, és a C-51/17. sz. határozatban. A Kúria által kezdeményezett, a bevezetésben említett, az EUB-nél C-630/23. számon folyamatban lévő előzetes döntéshozatali eljárásnak is ez a tárgya, azon belül az árfolyamkockázati tájékoztatás miatti érvénytelenség körében levonandó összegszerű jogkövetkezmény uniós jognak megfelelő tartalmáról tudakozódás.

2.6. A pénzügyi teljesítéssel járó, illetve azt nem igénylő szerződéses kikötések tisztességtelenségén alapuló érvénytelenségének megállapítására irányuló keresetek

2.6.1. Az elhatárolás indoka

A fogyasztói igényérvényesítésre alapvető kihatással volt a DH2 tv. 37. §-a. Ennek (1) bekezdése előírja, hogy e törvény hatálya alá tartozó szerződések tekintetében a szerződés érvénytelenségének vagy a szerződés egyes rendelkezései érvénytelenségének (a

¹⁵ Más keresetekkel együtt VH-perekben pl. Pfv.I.20.634/2016/4., Pfv.I.21.384/2016/9. és Pfv.I.21.336/2019/18. sz. határozatokban. Önállóan törvényszéki elsőfokú ügyben: Gvv.VII.30.090/2020/7. és Gfv.VII.30.128/2020/5. sz. határozat. Más keresetekkel együtt törvényszéki elsőfokú ügyben: Gfv.VII.30.127/2020/6, és Gfv.VII.30.187/2020/9. sz. határozat.

továbbiakban: részleges érvénytelenség) megállapítását – az érvénytelenség okától függetlenül – a bíróságtól a fél csak az érvénytelenség jogkövetkezményeinek – a szerződés érvényessé vagy a határozathozatalig terjedő időre történő hatályossá nyilvánításának – alkalmazására is kiterjedően kérheti. Ennek hiányában a keresetlevél, illetve a kereset érdemben – eredménytelen hiánypótlási felhívást követően – nem bírálható el. Ha a fél az érvénytelenség vagy a részleges érvénytelenség jogkövetkezményének levonását kéri, úgy azt is meg kell jelölnie, hogy a bíróság milyen jogkövetkezményt alkalmazzon. A jogkövetkezmény alkalmazására vonatkozóan a félnek a felek közötti elszámolásra kiterjedő és összecszerűen is megjelölt, határozott kérelmet kell előterjesztenie. A 37. § (2) bekezdésében meghatározottan az (1) bekezdésben foglaltakra figyelemmel a törvény hatálya alá tartozó szerződések tekintetében a szerződés érvénytelenségének vagy részleges érvénytelenségének megállapítása iránt indult és folyamatban lévő eljárásokban a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül el kell utasítani vagy az eljárásokat meg kell szüntetni. Nincs helye a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasításának vagy az eljárás megszüntetésének, ha a fél a szerződés érvénytelenségének vagy részleges érvénytelenségének megállapítása iránti kereseti kérelme mellett az eljárásban más kereseti kérelmet is előterjesztett; ebben az esetben úgy kell tekinteni, hogy a megállapítás iránti kereseti kérelmet nem tartja fenn.

A Kúria Pfv.VI.20.366/2017/5. számú ítélete indokolásának [12] pontja az ún. ténytanúsítványos szerződési kikötés érvénytelenségének megállapítására irányuló kereset kapcsán megállapította, hogy e szerződéses feltétel alapján a felek között vagyonmozgás nem történt, azaz elszámolási kötelezettséget nem jelent. Az ilyen szerződéses feltétel kapcsán pedig jogalakítási és felek közötti elszámolásra is kiterjedő marasztalási kereseti kérelem nem terjeszthető elő. (Tehát a DH2 tv. 37. §-ában előírt jogkövetkezményi kereset előterjesztése nem volt szükséges.) A Pfv.VI.20.861/2019/7. számú kúriai ítélet indokolásának [13] pontja a kezelési költségről rendelkező szerződéses kikötés érvénytelenségének megállapítására irányuló kereset körében kifejtette, hogy miután ez a kikötés a szerződő felek között szükségszerű vagyonmozgást jelent, elszámolást igényel. A DH2 tv. 37. §-ának alkalmazása tárgyában kialakult jogértelmezés szerint tehát azon érvénytelenségi okok, illetve támadott szerződéses kikötések kapcsán van relevanciája a törvényi rendelkezés szerinti, az érvénytelenség jogkövetkezményére vonatkozó kereseti kérelem előterjesztésének, amely vagyonmozgást (pénzügyi teljesítést) eredményez. Ez utóbbi adott esetben a különböző szerződéses kikötések és a rá vonatkozó érvénytelenségi jogcímek egyenkénti vizsgálatát igényli. A kérdés leginkább az egyes kikötések tisztességtelenségen alapuló részleges érvénytelenségének megállapítására irányuló keresetek elbírálása során bírt jelentőséggel.

2.6.2. Pénzügyi teljesítéssel járó kikötések tisztességtelensége iránti keresetek

Számos perben – főként más kereseti kérelmekkel együtt – képezte a petitum tárgyát a kezelési költség és/vagy folyósítási jutalék adós fogyasztóra terhelését előíró szerződéses

kikötés állított tisztességtelensége. Az EUB a C-621/17. számú, a Kúria által kezdeményezett előzetes döntéshozatali eljárásban meghozott ítéletében az indokolás [50]-[51] és [55] pontjaiban kifejtette, hogy a nemzeti bíróságnak meg kell vizsgálnia, az eladó vagy szolgáltató a fogyasztóval szembeni tisztességes és méltányos eljárása esetén észszerűen elvárhatta-e, hogy utóbbi az egyedi tárgyalást követően elfogadja az érintett feltételt. Ami a jelentős egyenlőtlenség esetleges fennállásának vizsgálatát illeti, az nem korlátozódhat olyan mennyiségi jellegű gazdasági értékelésre, amely egyrészt a szerződés tárgyát képező ügylet teljes költségének, másrészt az említett feltétellel a fogyasztóra hárított költségeknek az összevetésén alapul. A jelentős egyenlőtlenség ugyanis eredhet önmagában abból, hogy kellően súlyos mértékben sérül a fogyasztónak mint szerződéses félnek az alkalmazandó nemzeti rendelkezések szerinti helyzete, akár úgy, hogy szűkebbé válik azon jogok tartalma, amelyek e rendelkezések alapján a szerződésből fakadóan megilletik, akár úgy, hogy korlátozzák e jogok gyakorlását, akár úgy, hogy olyan további kötelezettséggel terhelik, amelyet a nemzeti szabályok nem írnak elő. Ami azt a kérdést illeti, hogy az alapügy tárgyát képező feltételek a jóhiszeműség követelményével ellentétben a fogyasztó kárára jelentős egyenlőtlenséget idéznek-e elő, meg kell állapítani, hogy – amint az az előzetes döntéshozatalra utaló határozatból kitűnik – a kezelési költség és a folyósítási jutalék beszedését a belső jog szabályozza. Hacsak meg nem állapítható, hogy az e költség vagy jutalék ellenében nyújtott szolgáltatások észszerűen nem tartoznak a kölcsön kezelése vagy folyósítása keretében nyújtott szolgáltatások közé, vagy hogy az említett költség és az említett jutalék címén a fogyasztóra terhelt összegek aránytalanok a kölcsön összegéhez képest, nem tűnik úgy, hogy e feltételek a fogyasztónak a nemzeti jogban meghatározott jogi helyzetét hátrányosan érintenék, mindazonáltal ennek helytállóságát a nemzeti bíróságnak kell vizsgálnia. A kérdést előterjesztő bíróságnak ezenfelül figyelembe kell vennie a többi szerződési feltétel hatását annak eldöntéséhez, hogy az említett feltételek jelentős egyenlőtlenséget idéznek-e elő az adós kárára.

A Kúria az EUB ítéletének meghozatalát követően a Gfv.VII.30.356/2019. számú egyedi ügyben meghozott részítéletében a jogerős ítéletet a kezelési költségre vonatkozó rendelkezés tisztességtelenségének megállapítása iránti részében hatályon kívül helyezte és e körben az elsőfokú bíróságot új eljárásra, új határozat hozatalára utasította. A határozat indokolásának [40] pontja az EUB ítéletében kifejtett, a perben eljáró bíróságokra kötelező iránymutatásra figyelemmel előírta, hogy a megismételt eljárásban az EUB ítéletének [50], [51] és [55] pontjában kifejtett jóhiszeműség és egyensúly (arányosság) feltételek együttes teljesülését kell vizsgálni.

2.6.3. Pénzügyi teljesítéssel nem járó kikötések tisztességtelensége iránti keresetek

A pénzügyi teljesítéssel, vagyonmozgással nem járó szerződéses kikötések közül a leggyakrabban peresített a joggyakorlatban „ténytanúsítványos” rendelkezésnek nevezett, jellemzően a szerződések egyedi részében található általános szerződési feltétel. 2014 után rendkívüli mértékben megnövekedett azoknak a pereknek a száma, amelyekben a

fogyasztók a pénzügyi intézményekkel kötött szerződés azon kikötését támadták, amely szerint a pénzügyi intézmény a saját nyilvántartásai alapulvételeivel jogosult a fogyasztói tartozások kimutatására, és a szerződő felek az e kimutatás alapján készült, közokiratba foglalt ténytanúsítványt tekintik irányadónak. A Kúria a 2018. január 23-án megjelent 1/2018. számú gazdasági elvi határozatban (EBH.2018.G.1., Gfv. VII. 30.791/2016.) akként foglalt állást, hogy e rendelkezés nem minősül joghatályos tartozáselismerő nyilatkozatnak, ezért a bizonyítási terhet a fogyasztó számára hátrányosan nem változtatja meg és nem korlátozza a fogyasztó jogszabályon alapuló igényérvényesítési lehetőségét sem. Minderre tekintettel az ilyen szerződéses rendelkezés nem tisztességtelen. A határozat indokolása egyebek között rögzítette, a kereset a támadott kikötésnek – a tisztességtelenségi irányelvnek történő megfelelést szolgáló, a régi Ptk. 209. § (3) bekezdése¹⁶ alapján meghozott – fogyasztóval kötött szerződésben tisztességtelenségnek minősülő feltételekről szóló 18/1999. (II.5.) Korm. rendelet (Ok-lista Rendelet) 1. § (1) bekezdése i) és j) pontjaiba ütközését is állította. A jogszabály 3. §-ának (2) bekezdése értelmében ez a rendelet – a régi Ptk. irányadó rendelkezéseivel együtt – a tisztességtelenségi irányelvnek való megfelelést szolgálja. A jogalkotó a kormányrendelet 1. § (1) bekezdésébe ültette át a tisztességtelenségi irányelv mellékletében felsorolt, ellenkező bizonyításig tisztességtelenségnek tekintendő feltételeket. Az Ok-lista Rendelet 1. §-ának (1) bekezdése úgy rendelkezett, hogy a fogyasztói szerződésben tisztességtelenségnek minősül különösen az a szerződési feltétel, amely a) a szerződés bármely feltételének értelmezésére a fogyasztóval szerződő felet egyoldalúan jogosítja; b) kizárólagosan a fogyasztóval szerződő felet jogosítja fel annak megállapítására, hogy teljesítése szerződésszerű-e; i) kizárja vagy korlátozza a fogyasztó jogszabályon vagy a felek közötti megállapodáson alapuló igényérvényesítési lehetőségeit, kivéve, ha azt egyben más, jogszabályban meghatározott vitarendezési móddal helyettesíti; j) a bizonyítási terhet a fogyasztó hátrányára változtatja meg.

A ténytanúsítványos kikötés Ok-lista Rendelet 1. §-ának fenti pontjába, vagy pontjaiba ütközésre alapított keresetek a kúriai felülvizsgálati eljárások során 2017-ben jelentek meg és 2018-ban már az egyik leggyakoribb keresettípust jelentették, ezt követően még 2019-ben is jelentős számú határozatot hozott a Kúria az ezen, vagy ezen az alapon is előterjesztett kereset tárgyában. A kereseteket általában az Ok-lista Rendelet 1. § (1) bekezdésének több pontjára alapították a felperesek, ha egyetlen rendelkezésre, akkor jellemzően a j) pontra.¹⁷

¹⁶ A régi Ptk. releváns időszakban hatályos 209. §-ának (3) bekezdése értelmében külön jogszabály meghatározhatja azokat a feltételeket, amelyek a fogyasztói szerződésben tisztességtelenségnek minősülnek, vagy amelyeket az ellenkező bizonyításig tisztességtelenségnek kell tekinteni.

¹⁷ 2017-ben meghozott határozat pl. a Pfv.I.21.384/2016/9. (VH-perben előterjesztett, Ok-lista Rendelet 1. § (1) bekezdésének a-b) és j) pontjain alapuló kereset), a Pfv. 20.366/2017/5. (j) ponton alapuló kereset), 2018-ban meghozott határozat pl. a Pfv.I.21.617/2017/10. (VH-perben előterjesztett, a-b) és j) ponton alapuló kereset), a Pfv.VI.21.899/2017/9. ((a-b) és i-j) pontokon alapuló kereset), a Pfv.22.523/2017/5. (VH-perben előterjesztett, a j) ponton alapuló kereset), 2019-ben meghozott határozat pl. a Gfv.VII.30.162/2018/5. (b) és i-j) pontokra alapított kereset), valamint a Gfv.VII.30.178/2018/6. sz. (j) pontra alapított).

Feltűnő sajátosság, hogy sok VH-perben is az Ok-lista Rendelet egyes pontjaiba ütközésen, vagy ezen is alapult a felperesi kereset.

A bírói gyakorlat értelmében szintén ebbe a fogalomkörbe tartoznak a fedezeti ingatlan bírósági végrehajtás mellőzésével történő értékesítésével kapcsolatos, főként a szerződések jelzálogra vonatkozó rendelkezéseiben, vagy a külön jelzálogszerződésben rögzített kikötések, valamint a fedezetkiegészítésre vonatkozó – szintén akár a kölcsön-, akár a külön jelzálogszerződésben található – rendelkezések. Az e típusrendelkezésre, vagy ezekre is vonatkozó keresetek e kikötések tisztességtelen, ezért érvénytelen általános szerződési feltételkénti hivatkozással a 2017-18-ban, illetve 2019-ben meghozott kúriai határozatokban gyakoriak. Az egyik ügyben a felülvizsgálat alapjául szolgáló tényállás értelmében a peresített jelzálogszerződés 5. pontjának második bekezdése a következő rendelkezést tartalmazza:

„A felek – a 12/2003. (I.30.) Korm. rendeletben foglalt szabályok alapján – rögzítik, hogy a bírósági végrehajtás mellőzésével történő értékesítés esetén az értékesítésre a Bank kielégítési jogának megnyíltától számított 270 (kettőszázhetven) napon belül azon a legalacsonyabb eladási áron kerülhet sor, amelyet a Bankkal szerződéses kapcsolatban álló, a tevékenység végzésére megfelelő jogosítvánnyal rendelkező ingatlan-értékbecsléssel is foglalkozó cégek/egyéni vállalkozók (a továbbiakban: Értékbecslő(k)) valamelyike, a kielégítési jog megnyílását megelőző 90 (kilencven) napnál nem régebbi, vagy a kielégítési jog megnyíltát követő 120 (százhusz) napon belül elkészített, likvidációs (menekülési) értékre vonatkozó értékbecslésében – lakóingatlan esetében a lakott, illetve a kiürített állapotra vonatkozóan külön-külön – meghatározott. A likvidációs (menekülési) érték megállapítása a zálogtárgy 30 (harminc) napon belüli értékesíthetőségét alapul véve történik. A Zálogkötelezett(ek) kijelentik, hogy az Értékbecslő(k) közül bármelyik által végzett értékbecslést teljes mértékben elfogadják, valamint tudomásul veszik, hogy a Bank jogosult az Értékbecslő(k) közül az értékbecslést elvégző személy kiválasztására.”

A felperes keresetében a zálogszerződés 5. pontjának idézett rendelkezése semmisségének megállapítását kérte a régi Ptk. 209/A. § (2) bekezdése és az Ok-lista Rendelet 1. § (1) bekezdés a) pontja alapján. Arra hivatkozott, hogy a kifogásolt feltételből hiányzik azon tényezők meghatározása, amelyek a fogyasztó számára követhetővé és ellenőrizhetővé tennék az eladási ár meghatározását, ezért a kikötés sérti a ténylegesség, az arányosság, a szimmetria és az átláthatóság elvét. A Kúria a keresetnek helyt adó jogerős ítéletet hatályában fenntartotta, a jogi indokolás szerint azért, mert a perben eljáró bíróságok helyes jogi álláspontra helyezkedtek a tekintetben, hogy a per tárgyát képező szerződéses rendelkezés, amely kizárólagosan az alperest jogosítja fel az értékbecslő kiválasztására, kizárólag az alperessel szerződéses kapcsolatban álló értékbecslők közül biztosítva a

kiválasztás lehetőségét oly módon, hogy az értékbecsléssel szemben hatékony jogorvoslatot sem jogszabály, sem a szerződéses rendelkezés nem biztosít, tisztességtelen.¹⁸

Egy másik perben a fedezetkiegészítésre vonatkozó rendelkezés is a kereset részét képezte. A peresített jelzálogszerződés 8. pontja egyebek mellett rögzítette:

„Kötelezett tudomásul veszi, hogy a Jogosult a zálogtárgy meglétét, rendeltetésszerű használatát, annak állagát bármikor ellenőrizheti, valamint azt, hogy amennyiben a zálogtárgy állagának romlása a követelés kielégítését veszélyezteti, úgy a Jogosult kérheti a zálogtárgy helyreállítását, vagy a veszélyeztetés mértékének megfelelő biztosíték adását.”

A jogerős, a keresetet e vonatkozásban elutasító ítéletet hatályában fenntartó ítéletének indokolásában a Kúria rámutatott, hogy a felperes a zálogjogosult ellenőrzési jogának gyakorlását nem kifogásolta, e rendelkezés tisztességtelenségét nem állította. A 8. pont ezt meghaladó rendelkezése pedig szó szerint megegyezik az régi Ptk. 261. § (2) bekezdése rendelkezéseivel. A felperes felülvizsgálati kérelmében tévesen hivatkozott arra is, hogy a régi Ptk. 261. § (2) bekezdése keretszabálynak minősül, és ezért nem alkalmazható a régi Ptk. szerződéskötéskor hatályos 209. § (5) bekezdésében írt kizáró rendelkezés. A régi Ptk. 261. § (1) és (2) bekezdéseiben a jelzálogfedezet védelmére meghatározott jogosultságok – a zálogtárgy épségét veszélyeztető magatartás abbahagyásának, vagy a zálogtárgynak a követelés kielégítése veszélyeztetésével járó csökkenése esetén a helyreállításának, illetve megfelelő biztosíték nyújtásának igénylése – a zálogjogosultat a törvény erejénél fogva, külön megállapodás nélkül is megilletik. [A régi Ptk. 261. § (1) bekezdésének értelmében jelzálogjog esetén a zálogtárgy a zálogkötelezett birtokában marad, aki jogosult a dolog rendeltetésszerű használatára, hasznosítására, köteles azonban annak épségét megőrizni. Ha a kötelezett vagy harmadik személy a zálogtárgy épségét veszélyezteti, a jogosult kérheti a veszélyeztető cselekmény megtiltását és a veszély elhárításához szükséges intézkedések elrendelését. A (2) bekezdésben előírtan ha a zálogtárgy állagának romlása a követelés kielégítését veszélyezteti, a jogosult kérheti a zálogtárgy helyreállítását vagy a veszélyeztetés mértékének megfelelő biztosíték adását. Ha a kötelezett a jogosult felhívásának megfelelő határidőn belül nem tesz eleget, a jogosult kielégítési jogát gyakorolhatja.] A jelzálogfedezet védelmének kérdését, a feleket e körben megillető, illetve terhelő jogokat és kötelezettségeket a régi Ptk. 261. §-a úgy rendezte, hogy a törvényi szabályozás – a szerződő felek eltérő megállapodása nélkül – tartalmává válik a zálogszerződésnek a régi Ptk. 205. § (2) bekezdése szerint. E rendelkezés a szerződés tartalmává válik egyébként a szerződés esetleg semmis kikötésének kiesésével is. A nem keret jellegű jogszabályi rendelkezést szó szerint megismétlő szerződéses rendelkezés tisztességtelenségének vizsgálatát a jelen ügyben irányadó régi Ptk. 209. § (5) bekezdése

¹⁸ Gfv.VII.30.275/2017/8. sz. határozat.

kizárta. Eszerint nem minősülhet tisztességtelennek a szerződési feltétel, ha azt jogszabály állapítja meg, vagy jogszabály előírásának megfelelően határozzák meg.¹⁹

2.7. A szerződés létre nem jöttének megállapítására irányuló keresetek

A felperesek e kereseteket jellemzően elsődlegesen terjesztették elő. A kereset ilyen módon történő előterjesztésének eljárásjogi lehetőségét a régi Pp.-ben nem szabályozott, azonban a bírói gyakorlat által kialakított látszólagos tárgyi keresethalmazat teremtette meg. A látszólagos keresethalmazat meghatározásaként az érvénytelenségi perekben felmerülő egyes eljárásjogi kérdésekről szóló 2/2010. (VI. 28.) PK vélemény (2/2010. PK) 3. a/ pontjára vonatkozó indokolás első két bekezdését vettem alapul.²⁰ E keresetek általános jellemzője, hogy olyan tartalmi elemek hiányára alapítottan kérték a szerződés létre nem jöttének megállapítását, amelyek megállapíthatósága a szerződés érvénytelenségét eredményezi. Ilyen pl. az az ügy, melyben a felperes keresetében kérte, hogy a bíróság állapítsa meg a szerződés létre nem jöttét, vagy ha ez nem állapítható meg, akkor annak az érvénytelenségét. Előadta, hogy a szerződés nem felelt meg a régi Hpt. 213. § (1) bekezdésének a), b), c), d) és e) pontjában foglaltaknak.²¹ Lényegében ehhez hasonló az a kereset, amelyben a felperes elsődlegesen annak megállapítását kérte, hogy a kölcsönszerződés nem jött létre, mert a felek nem állapodtak meg a kölcsön összegében, a kamat és a költségek pontos mértékében, a deviza alapú elszámolásban, továbbá nem vált a szerződés részévé az Üzletszabályzat és a Hirdetmény sem. Másodlagosan a szerződés érvénytelenségének megállapítását kérte jogszabályba ütközésre és tisztességtelenségre hivatkozva.²²

2.8. A szerződést felmondó nyilatkozat jogellenességének, érvénytelenségének, hatálytalanságának megállapítása iránti keresetek

E keresetek ténybeli alapja az a – kúriai felülvizsgálati határozatok alapjául szolgáló tényállásainak nagy hányadában rögzített – tény, hogy a pénzügyi intézmény a fogyasztó tartozására hivatkozással felmondta a peresített szerződést. (Ettől eltér, ugyanakkor a fogyasztó számára a felmondáshoz képest nem járt kisebb érdeksérelemmel, ha a végrehajtási eljárás megindítását megelőzően nem felmondásra került sor, hanem a közjegyzői okirat záradékolására.)²³ A 2018-19-ben VH-perekben meghozott határozatok döntő többségének tényállásában sor került a szerződés felmondása tényének rögzítése.

¹⁹ Gfv.VII.30.742/2017/8. sz. határozat. Ehhez hasonló indokolást tartalmaz a Pfv.VI.20.503/2017/5. sz. határozat.

²⁰ „A keresethalmazat lehet személyi és tárgyi, együttes előfordulásuk esetén vegyes keresethalmazat. Ha az egyes keresetek egymástól kölcsönösen függenek, egymást kizárják, egyidejű létezésük csak átmeneti jellegű, és kielégítést csak az egyik nyerhet, a keresethalmazat látszólagos. A látszólagos keresethalmazat esetében a felperes vagylagos vagy eshetőleges kereseti kérelmeket ad elő. Mindkét esetben az előterjesztett kérelmek valamelyikének teljesítését kéri. Eshetőleges kereseti kérelmek esetében a felperes meghatározza a kérelmei vizsgálatának kért sorrendjét is.”

²¹ Pfv.VI.20.960/2015/9. sz. határozat.

²² Gfv.VII.30.172/2019/5. sz. határozat.

²³ Ezt tartalmazza pl. a Pfv.I.21.680/2013/3., a Pfv.20.040/2016/6., a Pfv.20.433/2017/5. és a Pfv.I.21.629/2018/5. sz. határozatban rögzített tényállás.

Míg a 2012-16 közötti időszakban meghozott határozatokban szórványos a felmondás valamilyen jogi hibájára, vagy arra is alapított kereset, ezek száma 2017-től szignifikánsan megnőtt. Az ilyen tárgyú keresetek megnövekedésének valószínűsíthető oka, hogy a DH törvények alapján megejtendő elszámolás alapján a fogyasztói tartozás kisebb, mint az elszámolást megelőzően történt felmondáskor közölt. (Mivel a DH2tv. 1. §-ának (1) bekezdése értelmében a törvény hatálya a DH1 tv. hatálya alá tartozó fogyasztói kölcsönszerződésre terjed ki, a DH1 tv. 1. §-ának (1) bekezdésében meghatározott hatály pedig a 2004. május 1. és a törvény hatályba lépésének napja (2014. július 19.) között kötött fogyasztói kölcsönszerződésekre, az ebben az időszakban kötött, majd utólag felmondott szerződések az elszámolással érintett körbe tartoztak.)

Az egyik, a felmondás érvénytelenségének megállapítására irányuló kereset azon alapult, hogy az adósok 2010 novemberéig fizették a törlesztőrészleteket, majd késedelembé estek. Az egyezségi tárgyalások nem jártak sikerrel, az alperes 2011. április 29-én felmondta a kölcsönszerződést, majd élt a vételi jogával és megszerezte a perbeli ingatlan tulajdonjogát. Az alperessel szemben az általa alkalmazott Általános Szerződési Feltételek tisztességtelenségének a megállapítása iránti közérdekű keresettel megindított perben a bíróság jogerősen megállapította, hogy az alperes kölcsönszerződése – és így a perbeli szerződés – 7.1. a) és e) pontjaiban foglalt felmondásra vonatkozó, valamint a vételi jog alapításáról szóló szerződések 2. pontjába foglalt, a vételi jog időtartamára vonatkozó rendelkezések minden szerződő féllel, így a felperesekkel szemben is érvénytelenek. A felperesek keresetükben azért kérték a felmondás érvénytelenségének a megállapítását, mert az alperes a felmondását a szerződés érvénytelen 7.1.a) és 7.5.a) pontjaira alapította és nem jelölte meg az azonnali felmondás okát, továbbá nem egyeztetett a szerződés folytatásáról sem a II. rendű felperes jogelődjének a halálát követően. A keresetet elutasító elsőfokú ítélet – a fellebbezési és felülvizsgálati eljárás során meg nem változtatott – indokolása szerint nem volt vitás, hogy a felperesek a kölcsön törlesztőrészleteinek a fizetésével késedelembé estek. A közérdekű kereset alapján meghozott jogerős ítélet nem volt kihatással a perbeli felmondásra, az alperes pedig a régi Ptk. 523. § (1) bekezdése és 525. § (1) bekezdés e) pontja alapján – a 321. § (1) bekezdése szerint – jogosult volt felmondani a törlesztőrészletek nem fizetése miatt a szerződést.²⁴ [A felhívott régi Ptk.-rendelkezések közül az 525. § (1) bekezdésének e) pontja úgy rendelkezett, hogy a hitelező azonnali hatállyal felmondhatja a szerződést, ha az adós más súlyos szerződésszegést követett el. A „más súlyos” fordulat e bekezdés a-d) pontjaira vonatkozott.]

Egy VH-perben előterjesztett keresetben a felperes egyebek között azért kérte az ellene indított végrehajtás megszüntetését, mert álláspontja szerint az alperes felmondása is érvénytelen, az abban szereplő tartozás összege valótlan, mivel a tisztességtelenül felszámított összegek miatt a felmondás időpontjában a felperesi tartozás alacsonyabb volt a felmondásban szereplő összegnél. A Kúria határozatának jogi indokolása ezt az érvelést

²⁴ A határozat száma: Pfv.VI.20.778/2015/9.

azért tartotta megalapozatlannak, mert a felmondás alacsonyabb tartozás esetén sem alaptalan, a felperes megszegte a kölcsön visszafizetésére vonatkozó kötelezettségét, nem teljesítette szerződészerűen részletfizetési kötelezettségét. A felmondással a felmondás időpontjában fennálló tartozás teljes összege esedékessé vált, a tisztességtelenül felszámított összeg a felmondással egy összegben esedékessé vált tartozást csökkenti. A felmondás jogszerűségét az nem érinti, hogy az utólagos elszámolás során kitűnt: a felmondásba foglaltnál alacsonyabb volt a hátralék összege.²⁵ Egy másik VH-perben a felperes keresetében az ellene indult végrehajtás megszüntetését arra hivatkozással kérte, hogy a bank magánokiratba foglaltan mondta fel a kölcsön jogviszonyt. A felmondás hatályosult, az ezt követően közjegyzői okiratba foglalt felmondás hatálytalan, mivel a korábban már felmondott és ezzel megszűnt szerződést joghatályosan ismételt felmondani nem lehet. A bank hatályosan magánokiratba foglaltan mondott fel, a teljes tartozás egy összegben esedékessé válásának bekövetkezését közokirat nem tanúsította, ezért nem lehetett volna záradékolni a tartozáselismerést tartalmazó közjegyzői okiratot, a záradékolás feltételének hiányában a végrehajtás megszüntetése indokolt. A Kúria – a keresetet elutasító jogerős ítéletet hatályában fenntartva – kifejtette, hogy a szerződő felek a kölcsönszerződés VII. pontjába foglalták azokat az eseteket, amikor a bank a kölcsönszerződést azonnali hatállyal felmondhatta. A felperes maga is elismerte, hogy nem tett eleget a kölcsönszerződésből eredő fizetési kötelezettségének, ezért a bank 2012. augusztus 16-án magánokiratba foglaltan felmondta a kölcsön jogviszonyt. Helytállóan mutatott rá azonban a másodfokú bíróság, hogy ez a felmondás nem hatályosult, mert a felmondást tartalmazó küldemény a „címzett ismeretlen” jelzéssel érkezett vissza a bankhoz, így a magánokiratba foglalt felmondáshoz nem fűződhet joghatás. A felmondás joghatás kiváltására irányuló jognyilatkozat, amely távollévők között a címzethez való megérkezéssel válik hatályossá. A felülvizsgálati érveléssel ellentétben a másodfokú bíróság azt állapította meg, hogy mivel a magánokiratba foglalt felmondás a bankhoz a „címzett ismeretlen” jelzéssel érkezett vissza, a felmondáshoz nem fűződhetett joghatály, s mivel a felmondás nem a hatályosult, a bank jogosulttá vált arra, hogy a közjegyző közreműködése útján most már joghatályosan felmondja a jogviszonyt. A közjegyzői felmondás kézbesítése vitán felül megtörtént.²⁶

A deviza alapú fogyasztói kölcsönszerződések felmondása jogszerűségének megítélése tárgyában lefolytatott jogegységi eljárásban meghozott 4/2021. számú PJE határozat (4/2021. PJE) értelmében a deviza alapú fogyasztói kölcsönszerződések részleges semmissége miatt szükséges elszámolási kötelezettséget előíró DH2 tv. szerinti elszámolás nem zárja ki, hogy a bíróság a polgári jog szabályai szerint utólag vizsgálja, hogy alapos volt-e a pénzintézet részéről a szerződésnek az adós fizetési késedelmére alapított felmondása. A PJE indokolása IV/3. pontjának 1. bekezdése egyebek között tartalmazza, hogy a DH2 tv. az érintett kölcsönszerződések részleges érvénytelensége folytán a

²⁵ Pfv.I.21.288/2017/7. sz. határozat. A Pfv.I.20.095/2020/7. sz. határozat indokolásának [15] pontjában a Kúria ugyanezt állapította meg.

²⁶ Pfv.I.21.352/2018/9. sz. határozat.

törlesztőrészletek megfelelő újraszámításáról és a semmis kikötések alapján teljesített befizetések elszámolásáról rendelkezett. A törvény – sem közvetve, célján keresztül, sem pedig a konkrét szabályozási tartalma révén – nem tér ki, nem rendezi a szerződő felek, így a hitelező pénzügyi intézmény felmondási jogát, annak mikénti gyakorlását, nem rendelkezik az elszámolás eredményének a kölcsönszerződés korábbi felmondására vonatkozatható hatásáról. Sem a DH1, sem a DH2 tv. nem zárja ki a késedelemre alapított felmondás jogszerűtlenségének utólagos, külön perben történő vizsgálatát és megállapítását.

2.9. Törzskönyv kiadása iránti keresetek

Ezek a keresetek kezdettől fogva a fogyasztói igényérvényesítés integráns részét képezték, bár szignifikáns előfordulásuk a 2017-2021 között meghozott kúriai határozatokban mutatható ki. Előterjesztésükre önállóan és egyéb, szinte kizárólag érvénytelenségi keresetekkel együttesen egyaránt sor került; ideértve azt az esetet is, ha a kereset a felek közötti gépjármű vásárlásához szükséges kölcsön tárgyában megkötött kölcsönszerződéshez kapcsolódó opciós szerződés érvénytelenségének megállapítására, vagy arra is irányult.²⁷

Az e perekben felmerült kérdésekből a gépjárműtörzskönyv hitelező általi birtokban tartásának atipikus biztosítéki jellege tárgyában a Kúria állást foglalt a 2/2020. számú PJE határozatban (2/2020. PJE). A PJE indokolásának III. pontja összefoglalja a kapcsolódó ténybeli és jogi háttérrel. Ennek értelmében gépjárművásárlási célú kölcsönügyletekkel kapcsolatban elterjedt szerződéses megoldás – a hitelező javára szóló vételi jog, valamint annak biztosítására elidegenítési és terhelési tilalom előírásán túlmenően – az a további kikötés, amely a hitelezőt feljogosítja a finanszírozott gépjármű törzskönyvének birtoklására. Ez utóbbi rendelkezés az ismertté vált szerződéses konstrukciókban két, egymástól jól elhatárolható szabályozási módszerrel fordul elő. Az egyik, a gyakorlatban tipikusnak tekinthető esetben a hitelezőnek a törzskönyv birtoklásához való joga – a felek között a kölcsönszerződés mellett létrejött külön megállapodások, jellemzően vételi jogot alapító szerződés, adásvételi szerződés szerint – kizárólag a javára kikötött vételi jogot, illetve az ahhoz kapcsolódó elidegenítési és terhelési tilalmat biztosító járulékos jog, ennél fogva a biztosított jog gyakorlása nélkül, járulékos jellege szerint maga is megszűnik a vételi jog megszűnésével. A hitelezési gyakorlatban jóval ritkábban előforduló további – a bíróságok által nem egységesen megítélt – esetekben a törzskönyv visszatartásának joga önálló, más biztosítékhoz nem tapadó biztosítékként jelenik meg azáltal, hogy a felek

²⁷ A keresetek önálló előterjesztésére példa a Pfv.VI.20.295/2016/7. és a Gfv.VII.30.704/2016/5. sz. határozat. Egyes ügyekben a kereset járulékos, a törzskönyv kiadásához kapcsolódó petitumot tartalmazott, így pl. a Pfv.VI.20.360/2016/7. sz. határozatban az opciós jog törléséhez szükséges jognyilatkozat pótlására, a Pfv.V.20.304/2017/8. sz. határozatban az opciós jog hatósági nyilvántartásból való törlésére irányult. A felek közötti kölcsönszerződés érvénytelenségének megállapítása melletti igényként terjesztették elő pl. a Gfv.VII.30.871/2016/6., a Pfv.V.21.675/2017/4. és a Gfv.VII.30.226/2019/5. sz. határozatokban.

megállapodása szerint a hitelező a teljes kölcsöntartozás megfizetéséig jogosult a finanszírozott gépjármű törzskönyvének birtoklására. A törzskönyv kiadására irányuló perekben a bíróságok ez utóbbi szerződéses feltételt, a törzskönyv birtoklásához való jog önálló biztosítéki jellegét ítélik meg eltérően. A PJE rendelkező része megállapítja, hogy gépjármű vásárlásának finanszírozására kötött kölcsönszerződés atipikus biztosítékaként is érvényesen kiköthető a hitelező javára a törzskönyv birtokban tartásának joga a teljes kölcsöntartozás visszafizetéséig, amennyiben a felek kölcsönszerződéséből, illetve a részévé vált általános szerződési feltételekből egyértelműen kitűnik, hogy a törzskönyv birtokban tartásának joga a kölcsönszerződés önálló biztosítékául szolgál. Az indokolás IV. pontjának értelmében gépjármű vásárlásának finanszírozására kötött kölcsönszerződés esetében önálló, atipikus biztosítékként is érvényesen kiköthető a hitelező javára a törzskönyv birtokban tartásának joga a teljes kölcsöntartozás visszafizetéséig, nincs jogi akadálya annak, hogy a felek ilyen tartalmú megállapodást kössenek egymással [rég Ptk. 200. § (1) bekezdés, 2013. évi V törvény (új Ptk.) 6:59. § (1), (2) bekezdés]. Az, hogy a hitelező számára a törzskönyv birtokban tartásának kötelmi hatályú joga a jármű elidegenítésének kizárása vagy korlátozása nélkül, illetve a járműre vonatkozó kielégítési elsőbbséget biztosító jog hiányában, önmagában a kölcsönszerződés megfelelő, illetőleg elegendő biztosítékául szolgálhat-e, nem a megállapodás érvényességének vizsgálatára tartozó kérdés, a törzskönyv birtoklására vonatkozó megállapodás érvényességét nem érinti.

3. A keresetek „kaleidoszkópszerű” jellege és ennek eljárásjogi vetülete

A keresetek számottevő része „kaleidoszkópszerű”: látszólagos keresethalmazatként több, a szerződés teljes vagy részleges érvénytelenségére irányuló kereset mellett egyéb, pl. a szerződés létre nem jöttének megállapítására irányuló petitumot is tartalmazott, különösen 2014 után. Emellett, mivel a keresetlevelek jelentős részének benyújtására a DH2 tv. hatályba lépését megelőzően került sor, a per valamelyik szakában szükségesnek mutatkozott a DH2 tv. 37. §-a szerinti jogkövetkezmenyi kereset előterjesztésére vonatkozó felhívás kibocsátása. A látszólagos keresethalmazatok egy része tartalmazott a DH1 tv. alapján kialakult bírói gyakorlat értelmében bírói úton nem érvényesíthető követelést is. Ezért a bíróságoknak adott esetben keresetenként külön-külön, illetve kereseteken belül meg kellett vizsgálnia, hogy (i) a követelés (az érvénytelenségi kereset) egésze bírói úton érvényesíthető-e, (ii) a bírói úton érvényesíthető követelések (érvénytelenségi keresetek) tekintetében a felperes előterjesztett-e a DH2 tv. 37. §-ában előírt jogkövetkezmenyi keresetet, (iii) végül amennyiben nem terjesztett elő, annak mi a következménye a kereset elbírálására nézve. Ez utóbbi adott esetben a különböző szerződéses kikötések és a rá vonatkozó érvénytelenségi jogcímek egyenkénti vizsgálatát igényelte. A keresetek „kaleidoszkópszerű” jellege tehát eredményezhette azt, hogy a bíróság egy ítéleten – vagy legalábbis egy peres eljáráson – belül a kereset egy része vonatkozásában megállapította, az bírói úton nem érvényesíthető követelést tartalmaz; más részéről arra a következtetésre jutott, hogy az erre irányuló érvénytelenségi jogkövetkezmenyi kereset előterjesztésének

hiányában is érdemben elbírálnak; végül egyes részleges vagy teljes érvénytelenségi okok és a szerződés egésze vagy egyes kikötései kapcsán szintén érdemben vizsgálta a jogkövetkezményi petitum előterjesztését igénylő és elő is terjesztett keresetet. Az ítélet indokolása azonban tartalmazhatott olyan, a DH2 tv. 37. § (2) bekezdése 2. mondatának utolsó fordulatán alapuló megállapítást is, hogy egyes kereseti kérelme(ke)t a bíróság fenn nem tartottnak tekintett. Ez utóbbi nem zárja ki a jogvita egészére kiterjedő ítéleti döntés meghozatalát, azonban e vonatkozásban az ítélet nem lesz res iudicata a felek között.²⁸

4. Konklúzió

Bár a devizahiteles jogalkotás csaknem egy évtizede lezárult, a devizahiteles perekről nem lehet múlt időben beszélni. Ezt igazolja, egyben a téma aktualitását adja, hogy jelenleg is folyamatban van az EUB előtt a Kúria által kezdeményezett előzetes döntéshozatali eljárás egyes kérdésekben. Mindazonáltal a fogyasztói jogérvényesítés alapjairól képalkotható a Kúrián folyamatban volt felülvizsgálati eljárásokban hozott határozatok alapján.

Az ismertetett keresettípusok egy, illetve kettő kivétellel két nagyobb kategóriába sorolhatók. Döntő többségük közös jellemzője, hogy valamilyen érvénytelenségi okon alapulnak, a felek közötti szerződés részleges (egyres kikötésére, vagy kikötéseire kiterjedő), vagy teljes érvénytelenségének megállapítására irányulnak. Ez alól kivétel a – joghatásában az érvénytelenségéhez hasonló – szerződés létre nem jöttének megállapítására irányuló kereset, valamint a felmondás jogellenességének/hatálytalanságának megállapítása és a törzskönyv kiadása iránti. Az érvénytelenségihez képest nagyobb halmaznak tekinthető, az előbbi kereseteket is magában foglaló ítéleti megállapításra irányuló petitumokba pedig a törzskönyv kiadására irányuló keresetet leszámítva besorolható valamennyi kategória. További, a perek jelentős hányadában tapasztalható közös jellemző a keresettípusok együttes előterjesztése látszólagos tárgyi keresethalmazat keretében. Ily módon a felperes egyetlen perben kérhette pl. elsődlegesen a szerződés létre nem jöttének megállapítását, másodlagosan egyes érvénytelenségi okokra alapítottan a teljes szerződés érvénytelenségének megállapítását, harmadlagosan a szerződés részleges, egyes kikötéseire vonatkozó érvénytelenségét stb.

Az érvényesíteni kívánt jog tartalmára alapvető kihatással volt a devizahiteles jogalkotás és jogalkalmazás. A jogalkotás annyiban, hogy 2014 után szignifikánsan megnőtt azon – tisztességtelenségen alapuló – részleges érvénytelenségi keresetek száma, amelyekben a felperesek a tartozásuk kimutatására, a biztosítéki ingatlan értékének változása miatti fedezetkiegészítésre, vagy pl. az értébecslő kiválasztására irányuló eljárásra vonatkozó szerződéses kikötések érvénytelenségének megállapítását kérték. E keresetek tömegessé válásának ténybeli alapja az volt, hogy a pénzügyi intézmények egyre

²⁸ A „kaleidoszkópszerű” keresetekre és a hivatkozott bírói gyakorlatra példák az alábbi határozatok: a Kúria Gfv.VI.30.441/2020/8. sz. és Gfv.VI.30.473/2021/6. sz. ítélete.

több szerződést mondtak fel, illetve megnőtt a végrehajtások és végrehajtás nélküli követelés-érvényesítések száma, jogi háttere pedig az, hogy a fogyasztók olyan rendelkezéseket támadtak a keresetekben, amelyek kapcsán a bírói gyakorlat nem követelte meg a DH2 tv. 37. §-ának (1) bekezdésében előírt jogkövetkezményi kereset előterjesztését. Az érvényesíteni kívánt jogra legnagyobb hatást kiváltó jogalkalmazási iránymutatás egyértelműen a 2/2014. PJE, azon belül annak árfolyamkockázati tájékoztatásra vonatkozó 1. pontja. Ennek hatása abban mutatható ki, hogy míg a vizsgált kúriai időszak első felében, 2012-16 között meghozott kúriai határozatokban sporadikusak az árfolyamkockázati tájékoztatás hiányára vagy elégtelenségére alapított keresetek, addig a 2017-21 közöttiekben már nagy számban fordulnak elő. Az e pertípus tömegessé válását eredményező másik tényező, hogy a DH3 tv.-ben szabályozott forintosítás nem érintette a szerződéskötés és a forintosítás időpontja közötti árfolyamkülönbözet viselését. Mindebből meglátásom szerint az a következtetés vonható le, hogy miközben a devizahiteles perek ténybeli alapjai (a peresített szerződések tartalma, a fogyasztói teljesítésekben tapasztalható nehézségek stb.) lényegében változatlanok maradtak, az érvényesíteni kívánt jog tartalmára alapvetően kihatottak az időközben elfogadott törvények és jogalkalmazási iránymutatások. Ezért a perekben érvényesített jog legfeljebb általánosságban véve (a valamilyen érvénytelenségen alapuló megállapítási keresetekből kiindulva) tekinthető homogénnek, az időszakonként jelentős különbségeket mutat. Ebből az aspektusból kiindulva legfeljebb generálisan jelenthető ki, hogy az érvényesíteni kívánt jog tartalma alapján az „átlagos” devizahiteles perben a kereset érvénytelenség megállapítására irányul, mivel a kúriai határozatok tartalmának tükrében számos, gyakran együttesen előterjesztett érvénytelenségi hivatkozáson alapul az igényérvényesítés.